

РЕЦЕНЗІЯ

*Корольова А. В.
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова*

**РЕЦЕНЗІЯ
НА МОНОГРАФІЮ БАЦЕВИЧА ФЛОРІЯ СЕРГІЙОВИЧА
“ДУХОВНА СИНЕРГЕТИКА РІДНОЇ МОВИ:
ЛІНГВОФІЛОСОФСЬКІ НАРИСИ”
(Київ: ВЦ “Академія”, 2009. – 192 с.)**

Духовна ситуація сучасності характеризується глибинними зрушеннями на різних рівнях суспільної свідомості: світ постає мінливим, багатовимірним утворенням у всіх його проявах. Людина відчуває кризу пізнавальних можливостей, сприймає світ як хаос, абсурд, що не підпорядковується усталеним законам, принципам, нормам, створюючи власний світ правил і настанов для свого трансцендентного існування [5].

Такі зміни в свідомості людини зумовили зміни як у пізнавальній парадигмі загалом, так і в площині мови зокрема, що є засобом такого пізнання. А відтак, переорієнтація наукової парадигми кінця ХХ-поч. ХХІ ст. спонукала учених різних сфер наукового знання, до яких належить і вельмишановний професор Бацевич Флорій Сергійович, передусім як автор його чергової монографії “Духовна синергетика рідної мови: лінгвофілософські нариси”, до пошуків нових шляхів розуміння сучасності задля створення цілісного образу світу і людини як антропоцентру цього світу.

Пошук аналітичного інструментарію пізнання світу в сучасному гуманітарному знанні потребує нових принципів аналізу будь-якого наукового явища, зокрема й “рідної мови як вияву людського духу”, про що свого часу писали і В. Гумбольдт, і О. Потєбня, і М. Гайдеггер та ін. Як справедливо зазначає автор монографії Ф. С. Бацевич, покликаючись на учення Мартіна Гайдеггера і решти лінгвофілософів, “що не ми говоримо мовою, а мова говорить нами, ця розмова відбувається рідною для кожного з нас мовою” [2, 169].

Для пояснення епістемології рідної мови саме категорії поетичного мислення Мартіна Гайдеггера (асоціативність, метафоричність, образність, полісемантичність) спрямовують розвідки дослідників на інтеграцію наукових знань із різних сфер сучасного знання, насамперед із філософії, культурології та лінгвістики. Мовознавство перестає бути тільки наукою про мову і трансформується у своєрідний спосіб сучасної інтерпретації (сучасного філософствування щодо) навколишньої дійсності. “Сучасна лінгвофілософія і лінгвістика, – пише автор рецензованої монографії, – нині не можуть

ігнорувати факт наявності цього підходу до мови через свої напрями, пов'язані з психологією, соціологією, нейрологією, когнітологією, аналітичними підходами тощо, повинні творити методи, методика і прийоми аналізу живої природної мови як духовно-синергетичної сутності, середовища гармонізації людського духу” [там само].

За такого підходу критики й теоретики мови виступають здебільшого як філософи, зокрема і власної творчості. Будь-який науковий аналіз починає здійснюватися за законами художньої творчості, тобто сприйматися як наратив з усіма ознаками белетризованого повістування, перетворюючись на філософські нариси про пізнаваність/непізнаваність світу. Саме таким науковим продуктом перед рецензентом постає синтезована лінгвофілософська праця Бацевича Ф. С., яка безперечно є актуальною, новою як за концептуальними положеннями, так і за способом їхнього витлумачення.

Спостерігаючи очевидний еkleктизм та фрагментарність у метамові монографічного дослідження, які, зазвичай, сприймаються як недолік наукових праць, варто сказати, що тут ці ознаки виконують іншу функцію і демонструють появу нової постмодерністської лінгвофілософської праці. Саме різоматичний стиль письма цієї монографії є її смислоутворювальним фактором.

Як видається рецензенту монографії, авторська позиція в потлумаченні духовної синергетики рідної мови сформована на синтезі класичних теорій і поглядів щодо символіко-енергетичного розуміння сутності мови українськими мислителями XI-XVI ст., духовної сутності мови в лінгвофілософських, культурних і освітніх концепціях XIX-XX ст., синергетичної й антропокосмічної природи мови в лінгвофілософських концепціях XX ст, сутність якої зводиться до “ідеї про взаємозв'язок живої природної людської мови з духовною природою людини і енергіями Всесвіту” [2, 169]. Отже, можемо говорити про те, що світ для людини – це рідна мова, яка для її конкретного носія є єдиною можливою моделлю реальності. Цей висновок рецензент монографії робить з коректності думки Бацевича Ф. С. про те, що, “обслуговуючи певну лінгвокультуру, етнічну спільноту і виконуючи низку важливих соціальних функцій щодо окремої людини, рідна мова формує цілісність особистості, пов'язуючи свідомість і підсвідомість. Рідна мова – це символічне середовище, медіатор і гармонізатор атракторного типу між енергіями пізнаваного (світ) і того, хто пізнає (людина)” [там само].

Не вдаючись до дрібних дискусійних моментів, як рецензент, хочу зупинитися на одному принциповому питанні щодо термінопоняття *синергетика*, що останніми роками стає все більш популярним у гуманітарних науках і трактується неоднозначно.

Поряд із розумінням цього поняття як “злиття енергій” [6], про синергетику говорять і як про теорію самоорганізації [1, 11; 4], що не зовсім відповідає етимології даного слова (від грецьк. “спільна дія”); іноді в одній і тій самій праці недиференційовано фігурують обидва вказані значення (див., наприклад, [7]).

Здається, що більш коректним є застосування терміна *синергетика* в значенні “злиття енергій” (що не виключає поєднання такого процесу з процесом самоорганізації системи), при цьому важливо чітко визначити джерела цих енергій.

Автор монографії, судячи з її концепції, намагався витлумачити феномен рідної мови амбівалентно і як злиття 1) “духовного світу людини з її устремліннями пізнати навколишній світ з енергетикою зовнішнього великого світу” [2, 41], і як 2) таку систему, що самоорганізується, бо будь-які втручання ззовні у цю організацію є марними. Очевидно тому вчені відзначають кризу системологічного підходу, що мав

методологічний характер протягом майже всього ХХ ст. На думку О. О. Потєбні, наука членує світ, щоб по-новому скласти його в струнку систему понять, але ця мета віддаляється через наближення до неї. Система ж руйнується, якщо хоча б один факт не знайшов у ній свого місця, а кількість фактів не може бути вичерпною.

З іншого боку, мова без людини не має внутрішньої енергії, не може самоорганізовуватися. Пошуки відповіді на ці запитання потребують визнання того, що мова “живе” в культурі. Колективне знання задає ті орієнтири, згідно з якими мова вибудовує певну структуру. Такі вимоги створюють ілюзію “самоорганізації”, тимчасом як реальні дії пошуку й організації мови здійснює сама людина. Це її енергія “виражається” в мовленні як продукті мови і мисленнєвої діяльності. Тут доречно згадати слова В. Гумбольдта про те, що мова збуджує в людях певну енергію.

Така постановка питання стосується вже нової площини розглядуваної проблеми, що сприяє необхідності розгляду більш загальних проблем взаємодії свідомості, дійсності та мови, мови і колективного знання, людини і культури, до якої вона належить.

Л і т е р а т у р а :

1. Базылев В. Н. Новая метафора языка: автореф. ... дис. докт. філол. наук: 10.02.15 / МГПИИЯ им. М. Тореза. – М., 1999.
2. Бацевич Ф. С. Духовна синергетика рідної мови: Лінгвофілософські нариси / Ф. Бацевич. – К.: ВЦ “Академія”, 2009.
3. Гайдеггер М. Путь к языку // Мартин Гайдеггер. Время и бытие. – М.: Республика, 1993.
4. Герман И. А. Лингвосинергетика / Герман И. – Барнаул: Барнаульск. гос. ун-т, 2000.
5. Ильин И. И. Постмодернизм от истоков до конца столетия: эволюция научного мифа / Ильин И. – М.: Интрада, 1998.
6. Мышкина Н. Л. Лингводинамика текста: контрадиктно-синергетический подход: автореф. ... дис. докт. філол. наук: 10.02.15 / Башкирск. национальный ун-т. –Уфа, 1999.
7. Пищальникова В. А. Психопоэтика / В. Пищальникова. – Барнаул: Барнаульск. гос. ун-т, 1999.
8. Heidegger M. The Metaphysical Foundations of Logic / tr. by Michael Heim Indiana, 1992 [електронний ресурс] // www.philosophypages.com/ph/heid.